

ROMÁK-HADSEREG-KULTÚRA

„Hogyan képzelem tovább Sárközy cigány életét végvári katonaként Eger várának ostroma után?”

Jelige: „karmazsin”

1580 első felében egy Eger melletti kis faluban, a vályogház szobájában szurtos kis cigánypurdé feje bújik elő a kasztniból. Még kettő követi. Kezükben számukra ismeretlen dolgokat vonszolnak. – *Nadzsápá! Nadzsápá! Nízd mit találtunk!*

Sárközi nagyapa feltápáskodik a fapriccsról, szájába veszi pipáját, és a piros karmazsin janicsárcsizma látványa felidézi benne a végvári katonaként Eger várában eltöltött éveket.

Az emlékezésből újabb gyermekvisítás rázza fel.- *Nadzsápá! Egyszer elmeséled nekünk, hogy hun szerezted ezeket?*

Az öreg Sárközi kitereli a gyereksereget a lobogó tábortűz mellé, ahol már javában rotyogott a kondérban szerény kis vacsorájuk. Feltörő emlékei a múltba repítik vissza, egészen a kezdetekig. Ahogy tekintete a tűzbe réved, a lángok lobogásával egyre erősebben éli át őket.

Bármerre nézett körül, vérző sebesültek hadát látta maga előtt. Isteni csodának tartotta, hogy ő volt az egyetlen- egy ember Eger várában, akin az ostrom után egy karcolás sem esett. Egy régi jóslat jutott az eszébe, ami most beteljesedni látszott. A fehér galambok képe, amiket a cigánylány látott, az óta is sokszor kísértette.

Megfutamodhatott volna a borzalmas látványtól, talán észrevétlenül kereket is oldhatott volna, ám e helyett rögtön számításba vette a kínálkozó lehetőségeket. Ekkor még nem munkáltak benne azok az érzések, amelyek később a felszínre törtek.

Hatalmas feladat volt eltemetni a halottakat, ellátni a sebesülteket, gyámolítani az özvegyeket és árvákat, elkezdeni helyreállítani az ütközet okozta károkat. Ez nem csak fizikai igénybevétel volt, hanem lelkileg is megterhelő. Mivel maradt, ezekben tevékenyen részt vállalt. Fáradozása meghozta gyümölcsét. A többiek nem kis megrökönyödésére a várkapitány helyet ajánlott neki az emberei között, hogy ezen túl teljes jogú tagja legyen a végvári katonák csapatának, jutalmul az ostrom alatt nyújtott bátor magatartásáért. Vonakodva bár, de elfogadta az ajánlatot, hogy vállvetve szolgálja hazáját a többiekkel.

Véleményem szerint, inkább a zsold, mintsem a hazaszeretet játszott szerepet maradásában, viszont így, az ő általa olyan mérhetetlenül fontosnak tartott szabadság, is semmivé látszott foszlani, mert szegénysége ingyenes, viszont gazdagsága a szabadsága.

Felöltötte szép piros nadrágját, kardot csapott az oldalához, és ünnepélyesen esküt tett arra, hogy a várat élete árán is megvédje, bátran küzdjön az ellenség ellen, és ne ijedjen meg a töröktől.

Mivel ő volt az első és egyetlen cigány végvári katona Egerben, ráadásul még a kardot sem sűrűn emelte fel élete során, újdonsült bajtársai sem megérteni, sem pedig elfogadni nem akarták az új helyzetet, és ezért nehezen fogadták be maguk közé.

Feltételezhető, hogy azért, mert a magyarok a cigányokat gyávának tartották, és attól féltek, hogy nem bírja a katonasággal járó rabságot.

Úgy gondolta, bebizonyítja, hogy többre képes ő, mint amit kinéznek belőle, gondolnak felőle, és mivel nem harcedzett katona, inkább azzal kezdte munkásságát, hogy azt tette, amihez értett. Veszületett kézügyessége segítségével, és szerzett tapasztalatával, játszva megjavította az ostrom során tönkrement fegyverkészletet. Mivel hosszú éveken keresztül lókupecként tevékenykedett, a lovakkal való bánásmód a kisujjában volt, aminek nagy hasznát vették. Ezen kívül, ősei történeteiből megtanulta, hogy hogyan kell a sebekre különböző gyógynövényekből kenőcsöt készíteni. Bekente vele a sebesültek sérüléseit,- akik eleinte vonakodtak- pedig állapotuk rohamosan javulni kezdett.

Ez volt az első lépés az elfogadás felé. Mivel látták jó szándékát, segítőkészségét és elszántságát a hivatás iránt, hamar belátták, szükségük van a munkájára. Szembesült azzal, hogy másként tekintettek rá, nemcsak egy porszem volt, fontos a szerepe, és nem néznek át rajta.

A vár népe, hogy megünnepeljék a törökök felett aratott győzelmüket, mulatságot rendeztek. Itt végre elemében érezte magát, ez a terep nem volt idegen számára. Kapva kapott az alkalmon, a matracából előkereste jól elrejtett fasípját.

Azért, hogy a jókedvet fokozza, minden társához egyenként odament, majd kívánságuk szerint eljátszotta a kedvenc nótájukat. Páran az elfogyasztott bor hatására énekelni kezdtek, sőt még tánkra is perdültek. A hosszú ostromállapot után végre felszabadultan ünnepelhettek.

Feltételezhető, hogy már ezekben az időkben is fontos szerepet játszott a cigányság életében a muzsika és a jókedv. Úgy tartják, hogy a cigány férfiak gyakran zenéléssel, muzsikálással keresték kenyerüket. Egyszer Mátyás király feleségét, Beatrix királynét is szórakoztatták híres hegedűjátékukkal. Úgy tartották, a hegedű, húrok nélkül néma ember.

A mulatságon aratott nagy sikere után sokkal magabiztosabban vette a még rá váró feladatokat, bár tudta, hogy harcászati terén még jócskán van hova fejlődnie, ha igazi végvári katonává akar válni, és csökkenteni akarja a köztük lévő különbségeket.

Szívesen emlékezett vissza idősebb és tapasztalt bajtársára, aki magára vállalta azt a szerepet, hogy megismertesse vele mindazt a tudnivalót, amivel a végvári katonák kitűnnek embertársaik közül. Az éj leple alatt lopva osontak ki, abból a célból, hogy elsajátíthassa a fegyverforgatás fortélyait, a taktikai manővereket. Szorgalommal szívta magába az új ismereteket, és még maga is meglepődött kitartásán. Bizony jól is jött a megszerzett tudás és a sok gyakorlás, hiszen nemsokára eljött a bizonyítás pillanata. Egyik éjjel, mikor szokásos kis hadgyakorlatukra lopódzott mester és tanítványa, nem kis meglepetésükre hátra maradt, eltévedt, portyázó törökökkel akadtak össze. Azok egy percet sem késlekedtek, rögtön jatagánjukért kaptak, és támadásba lendültek. Újra átélve a nagy ijedtséget, még most is borsózdott tőle a bőre. Első gondolata az volt, hogy mint gyáva kutya megfutamodjon, azonban még maga sem értette mi okból, de teljes odaadással küzdött társa oldalán. A két vitéz hősiesség aratott a török kutyák felett.

- *Kípzeljétek csávókáim! Há'vót olyan, hogy nadzsápátok kizbe vitte vissza a terek fejt a várba!*

Az unokák csillogó szemekkel bámultak papuskájukra.

Lehet, hogy kicsit túlzásokba esett, mikor saját érdemeiről volt szó. Bár szerintük igazat csak a halál mond. Hiszen köztudott, hogy a cigány nép fél a hazajáró lelkektől, és tiszteli a halottakat. Éppen ezért nehezen elképzelhetőnek tartom, hogy erre irányuló félelmeit ilyen hamar le tudta volna küzdeni.

Nehéz idők következtek a végvári katonák életében, hiszen zsold, és elegendő, megfelelő élelem hiányában, kénytelenek voltak portyázással beszerezni mindent, amire még szükségük lehetett. A nincstelenség enyhítésére a levágott szarvasmarha bőréből, esténként a tűz mellett lábbeliket gyártott barátainak, aminek nagyon örültek, hiszen féltek, hogy a hamarosan bekövetkező tél megrikíthatja lábujjaikat.

Egy hűvös tavaszi reggelen, korai gyülekezőt fújtak. Dobó nagy bejelentést tett: helyét mától Bornemissza Gergely veszi át. Itt az idő! - gondolta. Addig üsd a szöveget, amíg feje van! - *Kapitány uram! Há ván- é mán vakulás a lovak közibe?*

Bornemissza értetlenül nézett vissza rá, mivel rég elfeledte mit ígért cigányának. Nagyon elszégyellte magát, hogy így megfélemezett adott szaváról. Egy gyönyörű pej kancát vezetett elő, ám birtoklását feltételhez kötötte. Csak akkor adja át, ha kétszer annyi katonának való legényt toboroz össze, mint amennyin az ostrom után maradtak. Kicsit igazságtalannak érezte ezt, de segíteni is nagyon szeretett volna, így hát fejet hajtott a kapitány előtt. Gondolta, másnap hajnalban útra kél, ezért úgy döntött, aznap este kimenőre megy egy kis tivornyára. Előtte összekészítette, amire útja során szüksége lehet. Ki tudja meddig lesz távol?

Jól telt az éjszaka, folyt a bor nem is kevés. Nem sokkal éjfél után elindult a vár felé. Dühös, felfegyverkezett, ismeretlen csoport támadta meg a sötétben. Az alkohol befolyása miatt nem tudta megvédeni magát, esélye sem volt így. A támadók összeverve a várkapu elé dobták. Ott találták meg katonatársai vérbe fagyva, napfelkelte után. Már alig élt. Rögtön bevitték a várba, orvost hívtak hozzá, aki éppen, hogy csak időben érkezett.

Igyekezett, hogy még segíteni tudjon rajta, és meg tudja menteni az életét. Lassan épült fel betegágyából, ám társai minden nap meglátogatták, finom, tápláló ételeket vittek neki, vidám történetekkel szórakoztatták. Sebei begyógyultak, csontjai összeforrak, bár egy-két heg maradandó lett.

-Papuskám! Há' oszt a vágást mikor szerezted, ami az árcodon van? – kérdezte az egyik unokája, és gyengéden végigsimított rajta.

– Áj jájj! Hosszú egy mese az!

Segített a gondos ápolás. Ebben a nehéz, kiszolgáltatott helyzetben ébredt rá, hogy valójában ezek közé a kedves, melegszívű emberek közé tartozik, akik akkor sem hagyták cserben mikor bajba került. Nem hagyták magára, pedig mi tagadás, magának kereste a bajt. Rájött, mit is jelent tartozni valahová, igaz barátokra lelteni.

Nagy változást hozott ez a felismerés az életében, gondolkodásmenetében. Elfelejtene nem szeretne volna ami eddig volt, de új élet kezdődött számára.

Most már örült neki, hogy nem futamodott meg a nehézségek elől, hogy itt maradt végvári katonának, hiszen itt talált társakra, akik a családját alkották. Tudta, hogy a többieknek is legalább ennyi idő kellett ahhoz, hogy elfogadják, befogadják őt. Már nem kellett állandóan a háta mögé néznie. Ott voltak mögötte. Még maga a várkapitány is meglátogatta. Elmesélte neki, hogy a támadás miatt konfliktusok alakultak ki a lakosság és a katonák között. A vitézek nagyon nehezen törődtek bele, hogy senki nem tud semmit, senki nem látott semmit, és így a támadókat sem tudták kézre keríteni.

Bornemissza, lépéseket tett annak érdekében, hogy a zsoldokat rendszeresen és időben ki tudja fizetni, és a portyázások továbbra is folytak az ellenség területein. Néha igen messzire is elmentek, és nagy zsákmányokkal tértek vissza.

Miután elhagyta betegágyát, rögtön a kápolnába sietett, ahol éppen misét tartott a pap a katonáknak. Beállt a leghátsó sorba, és onnét hallgatta az áldást, amely teljesen magával ragadta. Mise után odament az atyához, és Jézus születéséről, a kereszténység történetéről kérdezte. Amint megtudta a választ a kérdésére, és a pap elmondta neki, hogy ő is imádkozhat, mert Isten mindenkit meghallgat, rögvest hálát adott az életéért és azért, hogy a végvári katonák közé tartozik.

A várkapitány közbenjárása óta az összes katona rendszeresen kapta fizetését, hol pénz, hol kelme formájában. Furcsa volt ez neki, nem is tudta, hogy mit kezdjen vele, de hamar megfogalmazódott benne a gondolat, hogyha össze tudna annyi pénzt gyűjteni, akkor még egy kis vályogházat is vehetne valahol a közelben. A gondolatokat tett követte. Inge alá titokban egy kis bőr erszényt vart, abban rejtette el mindig, ha fizetést kapott.

Mivel a fenyegetettség még nem szűnt meg teljesen, így a napi feladatok végrehajtása továbbra is fontos volt, hogy egy esetleges újabb ostromra teljesen felkészültek legyenek. Gyakorlatoztak, ágyúgolyókat öntöttek, a lovakat is bőven abrakolták, és új védelmi vonal kiépítésébe is fogtak a vár körül.

Egyik reggel a korai fegyverforgató gyakorlat után nyugtalanító hírek érkeztek a várba. Úgy hírtelt, zsványok garázdálkodtak a környező településeken. Természetesen rögtön szervezkedésbe kezdtek, hogy minél előbb elejét vegyék a támadások elszaporodásának. A várkapitány ötfős csoportokat alakított, mindegyik élén egy tiszttel, de még így is maradt néhány ember, akinek nem volt előljárója. Tanácskoztak sokáig, és végül arra jutottak, hogy mindenkinek jár egy esély, ezért most ezt a feladatot őreá bízták. Két óras váltásokban járták a környéket tette készen, hogyha összeakadnak a zsványbandával le tudjanak számolni minden egyes tagjával. Természetesen az már csak ráadás lett volna, ha ez a csapat megegyezik az ő támadóival. Nemsokára kis csoportjára került a járőrözés sora. Nem mutatta ki félelmét, hiszen cigánynak éjjel legjobb barátja az erdő, de csak reménykedni tudott, hogy kísértetekkel nem akadnak össze, mert a nem e világi dolgokkal való találkozástól úgy ki szaladt volna a világból, hogy csak, na!

A házak mögött, a vetés szélén nyomultak előre csendesen, felkészülve mindenre. Ahol mozgást észleltek, oda észrevétlenül közelebb kúsztak, hogy meg tudjanak bizonyosodni arról, fennáll-e valamilyen fenyegetés vagy sem. Az első éjszaka eseménytelenül telt el.

Így ment ez egy ideig, mígnem egyik este szerencsájük volt, már messziről észrevették a zsványok csoportosulását. A lovaikat itatták éppen. Gyorsan kellett cselekedni. Meglepetésszerű rajtaütést tervezett, de a biztonság kedvéért a lehető legközelebb küldte egyik emberét felderítés céljából, hátha ki tudja hallgatni őket, hogy pontosan mire is készülnek. Látták, hogy nehéz dolguk lesz, mert túlerőben voltak, viszont fegyverzetük kimerült pár darab fokban.

Hiába voltak számszerű kisebbségben, örökre elvették a kedvüket a zsványoknak attól, hogy akár csak a környék közelébe jöjjenek. Megelégedve indultak vissza a várba, a zsákmányolt lovakkal együtt. Jogosan örültek annak, hogy a környékbeli fenyegető veszélyt megszüntették, és nyugodalmassal éjszakához segítették őket. Dagadt a melle a büszkeségtől, hiszen az ő kis csoportja győzedelmeskedett, amiben ő most istenigazából oroszlánrészt vállalt. Hazafelé melegvízű forrásra bukkantak, örömmel vetették bele magukat a tisztálkodás örömeibe, hiszen erre nem sűrűn volt alkalmuk, lehetőségük. Az összes gúnyát ledobálták magukról, és vidáman fröcskölték a vizet, mint a gyerekek.

Visszatérésükkor éljenezve fogadták őket a várban, faggatták, és kérték, hogy minél részletesebben mesélje el kalandjukat. Bornemissza külön jutalomban részesítette őket. Büszkén hajtották álmra a fejüket, ám nemigen pihenhettek, ugyanis éjjeli riadót fújtak, hogy még véletlenül se essenek ki a gyakorlatból. Sötét volt az ég, így sokan nem láthatták a fejük felett gyülekező viharfelhőket, legfeljebb csak a szelét érezhették.

– *Vitézsek! Vitézsársaim! Úgy gyűnnek a felhők, mint a terek! Baj lesz itten!*

A többieknek arra sem volt idejük, hogy felnézzenek igazat mondó, olyan hirtelen szakadt az ég a nyakukba. Ömlött a víz mindenfelé, mintha dézsából öntenék. A baj csak az volt, hogy oda is betört, ahol még a tatarozási munkával sem végeztek. Nem tudtak mást tenni, hajnalig azon dolgoztak mindannyian, hogy elhárítsák a természet okozta károkat. Másnap az idő csendesedett, pihenőnapot kaptak, amit mindenki azzal tölthetett, amivel akart. Volt, aki átaludta a napot, volt, aki átímádkozta, és olyan is akadt, aki még ilyenkor is fegyvereit tartotta karban, nem győzve babusgatni őket, mint anya a gyermekeit.

Eljött az idő, hogy az ígéretét, melynek beváltását meghiúsította ágyhoz kötöttsége, beváltsa, és elinduljon új katonákat felkutatni. Felöltötte díszes új öltözékét, minden létező fegyverét magára aggatta, és toborozni indult. Útja során cigánykaravánba botlott. Sátoruk előtt ámulva nézték, hogy, hogy felvitte az Isten a dolgát sorstársuknak! Irigykedve bámulták lovát, csillogó felszerelését, azonban akkor maradt igazán tátva a szájuk, mikor elmesélte a tábornok mellett sok hősi cselekedetét, veszélyes kalandjait.

Egyszer csak a kocsi mögül egy rég nem látott, szívének igen kedves ismerős bukkant elő.

– *Ehjj, ha láttátok volna, Beske nagyanyátokat, milyen sukár teremts volt riggen!*

Beske mérhetetlenül büszke volt régen látott szerelmére, aki megkérte, menjen vele vissza Egerbe.

Este két suhanc kéredzkedett be a sátrába, akik az iránt érdeklődtek, belőlük hogyan lehetne végvári katona? Igyekezett megértetni velük, hogy a megbecsülést és az elismerést nem adják ingyen, és a látszólagos csillogásnál sokkal fontosabb az, amiért ők harcolnak. Hiszen karavánjuk sem haladhatna békében az úton, keresztül kasul az országban, ha valaki nem figyelne, és nem védené annak biztonságát. Hiába érzik úgy, hogy hontalanok, hazátlanok, itt élnek, gondolniuk kell szeretteikre, családtagjaikra és védelmezni őket akár az életük árán is! Ezért a munkáért a fizetség a megbecsülés, dicsőség és az elismerés. A fiatalok másnap boldogan és megilletődve követték. Az első sikerén felbuzdulva még ügybuzgóbban kereste jövőbeni bajtársait

Útja során megannyi fiatal és idősebb csatlakozott hozzá, akik önként, kis bátorítással készek voltak vérüket adni, és szolgálni hazájukat. Sikerült meggyőznie Beskét is, jöjjön utána, és keljenek egybe Eger várában.

Mikor messzi útvjáról hazatért, egy egész kis hadsereg követte. Bornemissza nagyon boldog és hálás volt a hű cigány vitéznek, amiért ilyen remek munkát végzett.

Hozatta is a megígért lovat. Ő viszont már nem tartott igényt a pompás álltra, mást kért inkább jutalmul szolgálatáért. Nagyon szerette volna, ha álmai asszonya, Beske is vele maradhat a várban. Ám a kapitány nagyon dühös lett a kérése hallatán. Hajthatatlan volt. Álláspontja szerint asszonynak nincs helye a várban ennyi férfi között! Nem tehetett egyebet, mint beletörödni a megmásíthatatlanba, pedig szegény Beske enyhén fogatlan szájával igazán nem jelentett volna nagy kísértést a katonáknak.

A kapitány döntése bántotta nagyon, kiment Beskéhez, aki addig a várkapun kívül várta, hogy jó hírral térjen vissza hozzá. Ahogy közeledett, az arcára volt írva, hogy semmi nem úgy történt, ahogy ők a szívük szerint szerették volna. Így az összekuporgatott zsoldjából a legközelebbi faluban egy kis tisztességes vályogházat vásárolt, ahol az ő drága Beskéje ellakhatott. Mivel már biztonságban tudta szerelmét, annak ellenére, hogy nem lehetett mindig mellette, sokkal hatékonyabban, odaadóbban végezte a rászabott feladatokat.

Egyik éjszaka osonó léptek zajára ébredt. Gondolta, valaki csak a szükségét ment végezni, de mégis, valami baljós előérzete támadt. Mivel mindig hallgatott megérzéseire, az árnyék után indult lopakodva. A titokzatos személy az élelmiszerraktár felé vette az irányt, amit csak ostromállapot idejében őriztek, és kulcsa sem volt hozzá bárkinek. Elbújva egy kiszögelés mögé, csendben várta mi fog történni. Nem kellett sokáig rostokolnia, a besurranó egy jól megtömött zsákkal a vállán lopakodott ki, és amilyen csendesen beosont, olyan csendben hagyta el a várat titokban. A hold fényénél felismerte a becstelent. Visszatért fekhelyére, ahol egész éjszaka azon tépelődött mitévő legyen: hallgasson, vagy árulja el bajtársát? Az igazat mondani másnak veszedelmes lehet. Nagyon rossz, ismeretlen érzések kerítették hatalmukba. Odázta a cselekvést, maga sem tudta mire várt. A másnapi ebédnél eldőlt a kérdés. Kásájukat hús nélkül kapták, és a felháborodás végigsöpört a katonákon. Kihallgatást kért Bornemisszától, és részletesen elmondta neki mit látott éjjel. Késlekedését egyheti zsoldelvonással büntették. Pár lovassal a tolvaj után indultak, remélve, hogy utoléri. Hatalmas szerencsájük volt, elkapták, mielőtt a portékán túladott volna. Összehívták a tiszteket, hogy ítélet születhessen az ügyben. Mindenki egyetértett abban, hogy tolvajnak, becstelennek, a végvári katonák között helye nincs!

Úgy gondolta, eljött az ideje annak, hogy Beske szerelmével egybekeljenek. Összeszedte bátorságát, és a kapitány elé járult, hogy engedélyt kérjen a családalapításhoz. Mivel Beske elhelyezéséről már gondoskodott, így ez az akadály is elhárult, és már semmi kifogása nem volt Bornemisszának. Mivel itt az egyetlen és legöregebb cigány ő volt, és mégiscsak a saját esküvőjéről volt szó, a vár plébánosa vállalta, hogy összeadja őket. Nem mindennapi esemény volt ez a vár lakói számára. Kivétel nélkül mindenki segített a készülődésben, és csak remélni tudták, hogy nem az elkövetkező napokban támad rájuk újra az ellenség. A szakácsnők sütöttek, főztek, az apródok piros, kék, sárga és zöld szalagokkal díszítettek fel mindent, amit csak lehetett. A nagy napon, az egész vár ott állt mögötte, mint egy nagy család. Teljes lett az élete. Büszke volt hivatására, és arra, hogy beilleszkedett, elfogadták úgy, hogy nem kellett múltját, hagyományit megtagadnia. Rengeteget tanult, és tőle is nagyon sokat tanultak

A vacsora már régen megfőtt, a lángok nem lobogtak, a parázs is elaludt. Sárközi nagypapa egyenes derékkal ült, de feje a vállára csuklott. Elaludt. Családja szeretettel nézte. A legkisebb unoka csendben hozzáosont, és belesuttogott a fülébe: *-Papuskám! Ha nagy leszek, ugyan olyan hős szeretnék lenni, mint te voltál!* Majd visszasurrant a házba, halkán kinyitotta kasztnit, és a karmazsin csizmákat óvatosan visszatette a helyére.

Felhasznált irodalom:

Gárdonyi Géza: Egri csillagok

Cigánysors A cigánység múltja és jelene II. Pécs 2009